

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Факультет української й іноземної філології та мистецтвознавства
Кафедра зарубіжної літератури

Всеукраїнська наукова конференція

Література як семіотичний ресурс культури

XX Філологічні читання пам'яті Н. С. Шрейдер

МАТЕРІАЛИ

Дніпро
2023

УДК 80
ББК 80/84
М 34

Упорядник Т. Є. Пічугіна

Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Література як семіотичний ресурс культури»
(XX Філологічні читання пам'яті Н. С. Шрейдер)

Редакційна колегія:

д-р філол. наук, проф. Потніцева Т. М.
канд. філол. наук, доц. Левченко О. В.
канд. філол. наук, доц. Максютенко О. В..

М 34

Література як семіотичний ресурс культури. Всеукраїнська наукова конференція
(XX Філологічні читання пам'яті Н. С. Шрейдер): Матеріали / Упорядник Т. Є. Пічугіна. –
Дніпро : Тріменс ЛТД, 2023. – 100 с.

Збірник містить матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Література як семіотичний ресурс культури» (XX Філологічні читання пам'яті Н. С. Шрейдер). До збірника увійшли тези доповідей, в яких досліджено літературу як простір, де формуються змістовні дискурси культури, і як об'єкт, в якому відображено вплив культурного семіотичного коду в його динаміці.

Редакція не завжди поділяє точку зору авторів публікацій. Матеріали друкуються в авторській редакції. За точність викладених фактів відповідальність покладається на авторів.

ББК 80/84

© Дніпровський національний університет, 2023
© Пічугіна Т. Є., упорядкування, 2023

Бабелюк О. А.

доктор філологічних наук, професор,
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Коляса О. В.

кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний морський університет

МУЛЬТИМОДАЛЬНИЙ ПОЛІФОНІЧНИЙ НАРАТИВ ЯК АМАЛЬГАМА ГІБРИДНИХ ГРАФІЧНИХ ТЕХНІК ТА НОВАЦІЙ

У постмодерністській лінгвопоетиці художній текст трактують як «знакову діяльність, роботу і гру» [2], як безперервний процес конструювання знаків [1, 2], як мультимодальне письмо, закодоване за допомогою численних традиційних графічних способів і технік, новітніх графічних новацій, а також різних гібридних графічних засобів, що вирізняються незвичними способами їхнього поєднання. Поява таких текстів зуголосна *«постмодерністській візуальній чуттєвості»* [9], що спровокована стрімким розвитком комп'ютерних технологій, створенням багатовимірних просторових форматів, оновленням поліграфічних пристроїв та широким застосуванням мистецьких графічних засобів: колажу, юкстапозиції, текстури, градації, кліп арту.

Мультимодальність услід за Е. Адамі [6] розуміємо як симбіоз знаків гетерогенних семіотичних модусів, що через створену ними надмірну графічну неоднорідність постмодерністського художнього тексту, призводять до графічного хаосу, а відтак і до синергетичної напруги. У цьому зв'язку вивчення постмодерністського художнього тексту не лише як суто вербального цілого, а також і як полікодового мультимодального графічного утворення (О. Білецька, М. Карп, О. Сподарик, У. Тиха) є особливо актуальним.

Взаємодія вербальних та невербальних знаків утворює особливу текстову тканину, текстове ризоматичне плетиво, яке у постмодерністській поетиці позначають такими термінами як-от; *гібридний текст* (Д. Бадулеску), полікодовий (І. Колегаєва), багатоканальний (Т. Семенюк), лінгво-візуальний (Л. Большіянова), типографічно-ускладнений (*typographically-complex text*) (Р. Уоллер). У царині наратології його ще називають візуальний наратив (*visual narrative*) (М. Бал), графічний наратив (*graphic narrative*) (Л. Донг) чи мультимодальний текст/нاراتив (Н. Норгаард, Ф. Серафіні).

У царині посткласичної наратології наратив еволюціонує від оповідного тексту до візуалізованого способу презентації подій (М.-Л. Раян), що зумовлює необхідність його вивчення з позиції *різноголосся/діалогічності* (М. Бахтін) чи *нاراتивної поліфонії* [1; 3; 4; 6; 7].

Наративну поліфонію як невід'ємну складову постмодерністського художнього тексту трактуємо як ризоматичне переплетенням суміжних і контрастних голосів (автора, наратора, персонажів) аж до їхньої какофонії, нерозрізненого гулу голосів [4].

Отже, зростання частки візуальних кодів у постмодерністському художньому тексті та їх дослідження крізь призму мультимодальної теорії тексту уможлиблює його потрактування як *полікодового мультимодального утворення*, що постає як гібридний тип тексту [7], створений у стилі *печворк* (англ. *patchwork* – зшитий з клаптиків).

Під *графосеміотичним кодуванням нарративної поліфонії* розуміємо семіотичний процес подвійного або множинного кодування у постмодерністському художньому тексті шляхом взаємодії невербальних та вербальних знаків гетерогенних семіотичних модусів. У процесі взаємодії графічних знаків утворюється нова графічна форма постмодерністського художнього тексту – мультимодальний поліфонічний нарратив, що вирізняється фігурною композицією, багатоплановістю та незвичним поєднанням вербальних та невербальних графічних знаків, що призводять до свідомого порушення норм традиційного текстотворення.

За своєю нарративною суттю, типом нарації, мультимодальний поліфонічний нарратив може бути *інтраспективним*, зосередженим на подіях минулого, глибоко зануреним у внутрішні переживання героїв, *фрагментарним*, коли фокус оповіді зосереджений на кількох оповідачах одночасно, проте увесь час зміщується від одного до іншого, *рандомним*, коли таке зміщення оповідного фокусу неможливо спрогнозувати і оповідь у цілому виглядає досить спонтанною, та *алогічним*, коли оповідь структурована радше навколо емоційних реакцій та переживань героїв, ніж навколо логічного послідовного викладу подій.

Нова графічна форма постмодерністського художнього тексту зумовлює його нову нарративну форму – мультимодальний поліфонічний нарратив, де графічні техніки маркують різні види нарративної поліфонії: техніка висунення – *суголося* (взаємодію суміжних точок зору і голосів); техніки юстапозиції і незаповненого простору – *різноголося* (взаємодія кількох контрастних голосів); *какофонія* (одночасний гул голосів) твориться за допомогою техніки гіперхарактеризації; *шизоїдна поліфонія* (хаотичний гул голосів, які неможливо ідентифікувати) проявляється через техніку метаплазму.

До технік графосеміотичного кодування нарративної поліфонії у постмодерністському художньому тексті відносимо *графічну юстапозицію* – розміщення різних одиниць тексту поруч й *техніку незаповненого простору* – створення незаповненого простору за допомогою засобів топографеміки, обидві з яких кодують контрастні точки зору та голоси (різноголося) у постмодерністському художньому тексті; *графічне висунення* – умисне виділення певної одиниці тексту з метою кодування суголося у постмодерністському художньому тексті; *гіперхарактеризацію* – перенавантаження тексту чи текстового фрагменту різнорідними знаками невербальних семіотичних модусів з метою відображення какофонії голосів у постмодерністському художньому тексті; *метаплазм* – трансформація графічної форми будь-якої одиниці тексту з метою надання їй не лише додаткової виразності, але й додаткового змісту як віддзеркалення дигресії точки зору (відхилення точки зору, приміром від нормальної до шизоїдної) та шизоїдної поліфонії у постмодерністському художньому тексті.

Унаслідок складної взаємодії знаків графосеміотичного кодування нарративної поліфонії ключовими ознаками поліфонії нараторів вважаємо ризоматичність, фасетковість, симультанність, перформативність, маніпулятивність та ергодичність.

Інтерація знаків різнорідних семіотичних модусів у такому мультимодальному поліфонічному нарративі веде до графічної надмірності, а подекуди і до графічного хаосу і, як наслідок, – до синергетичної напруги. За таких патогенних умов залучення читача до активного текстотворення породжує ефект ошуканого очікування, чи одивнення, а також створює негативний вплив у формі синестезії, кінестезії, клаустрофобії та агорафобії.

Бібліографічні посилання:

1. Бабелюк О. А. Поетика спонтанності постмодерністського наративу / О. А. Бабелюк // Записки з романо-германської філології / [ред. І. М. Колегаєва] // Одеський національний університет імені І. І. Мечникова : ф-т романо-германської філології.– Одеса : КП ОМД, 2015. Вип. 1 (34). С. 15-24.
2. Барт Р. Избранные работы : Семиотика : Поэтика ; [пер. с фр. / сост., общ. ред. и вступ. ст. Г. К. Косикова]. М. : Прогресс, 1989. 616 с.
3. Бехта І. А. Дискурсна зона персонажа у фактурі художнього тексту / І. А. Бехта // Наукові записки. Серія «Філологічна». Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія» 2012. Вип. 29. С.248-250.
4. Білецька О. В. Методика дослідження графосеміотичного кодування наративної поліфонії в англійському постмодерністському художньому тексті // Записки з романо-германської філології. – Одеса: КП ОМД, 2016. Випуск 1 (36). С. 11-22.
5. Карп М. А. Текстотвірні ознаки когезії та когерентності в англійських мультимодальних літературних казках (на матеріалі творчості Філіпа Арда) : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови»/ Марта Андріївна Карп. – Одеса, 2016. 258 с.
6. Adami E. Multimodality, Meaning-Making and the Issue of «Text» : An Introduction / E. Adami, G. Kress // Text & Talk. 2014. Vol. 34. Issue 3. pp. 231-237.
7. Badulescu D. The Hybrids of Postmodernism / Dana Badulescu // Postmodern Openings. – 2014. Volume 5. Issue 3. –pp. 9-20.
8. Bal M. Narratology : Introduction to the Theory of Narrative / Mieke Bal. Toronto; Buffalo; London : University of Toronto Press, 1999. 256 p.
9. Williams R. A Blip in the Continuum / Robin Williams. Berkeley, CA: Peachpit, 1995.

Бандровська О. Т.

*доктор філологічних наук, професор,
Львівський національний університет імені Івана Франка*

“THERE IS NO NEW RUSSIA”: СЕМІОТИКА І ВІЙНА В БРИТАНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

В межах семіотики як метанауки, що оперує поняттям знаку, виокремлюють множину семіотик, які визначаються тематично: семіотика мистецтва, медицини, права тощо. З цього погляду, правомірним є виділення семіотики війни, що вивчає генезис і перебіг війн як знакових систем та їхній вплив на світовий порядок. Поняття «війна» є багатозначним і достатньо гнучким терміном, який вживається метафорично в різних контекстах: наприклад, «класова війна», «війна з тероризмом», «війна нервів». Невипадково, заходи, скеровані на захоплення природних, енергетичних та людських ресурсів інших держав, в сучасному політичному словнику називають агресією, а не війною, як декларує перша стаття резолюції 3314 (XXIX) Генеральної Асамблеї від 14 грудня 1974 року: це «застосування збройної сили держави проти суверенітету, територіальної недоторканості або політичної незалежності іншої держави» [3]. Саме це значення центрує семіотичні дослідження війни: «Війна сама по собі є формою порядку – в подвійному сенсі, а саме з огляду на використання і легітимізацію (колективного) насилля, застосованого професіоналами для досягнення поразки ворога відповідно до економічних, політичних, релігійних чи

ЗМІСТ

Бабелюк О. А., Коляса О. В.	Мультимодальний поліфонічний наратив як амальгама гібридних графічних технік та новацій	3
Бандровська О. Т.	«There is no new Russia»: семіотика і війна в британській літературі ХХ – початку ХХІ століття	5
Беценко Т. П.	Знак-символ криниця у поетичній мові Тараса Шевченка	8
Борзова М. О.	Гетеротопії художнього простору в оповіданнях Стівена Кінга	10
Будний В. В.	Прагматичні аспекти потєбнянської концепції літературного твору	13
Василина К. В.	Звукові образи у екранізації поеми про Беовульфа (режисер Р. Земекіс, 2007 р.)	16
Ватченко С. А.	Річардсон і Філдінг. Біля витоків літературного суперництва	18
Висоцька Н. О.	«Юність шекспірівських героїнь»: вікторіанський та екзистенціалістський приквели	19
Власенко Н. І.	Шляхи оновлення традиційних кодів поетичного творення у «Захисті поезії» Ф. Сідні	22
Гавриленко Є. В.	Париж у мемуарно-сповідальній спадщині Стендаля: грані образу	24
Гон О. М.	«А нумо знову віршувать» історію: Фейхтвангер, Шевченко, Паунд	26
Гура Н. П.	Функції автотекстуальних епіграфів в романі Дж. Ффорде «Lost in Good Plots»	29
Гусєв В. А.	Особливості функціонування в сучасній соціокультурній ситуації комунікативної тріади автор – текст – читач	30
Дейнека С. О.	Інтеркультуральні та інтермедіальні проєкції історичної хроніки Шекспіра «Генріх V»	33
Дранніков А. О.	Проза Крістофера Ішервуда в літературно-критичній рецепції (на прикладі роману «Самотній чоловік»)	35
Жлуктенко Н. Ю.	Контекстний аналіз роману Кадзуо Ішігуро «Похований велетень»: метаісторія, міфопоетика, метафізика	38
Жужгіна- Аллахвердян Т. М.	Вінї і Готьє: два романтизма, або «manière de sentir» як продукт іншого «Я»	40
Каліберда Н. В.	Поетика садибного роману і «Клариса» Річардсона. Просторові складові	42
Kondrashova Y. O.	Poet's "Last Call": Perception of Dylan Thomas in Intermedia	44
Костенко Г. М.	Прагматична адаптація перекладу художнього твору	46
Майковська В. О.	Юність Нарциса: «Сад пізнання» Л. фон Андріана	49
Максютенко О. В.	Образ Франції у прозі Лоренса Стерна. Мистецтво діалогу	51

Маценка С. П.	Семіотика трансформації: інтермедіальні зв'язки літератури і музики	53
Novikova O. V.	The Use of Phraseological Units in Shakespeare's Plays	54
Панченко О. І.	Можливості творчого переосмислення вигаданих географічних реалій у казці Джоан Ролінг «Ікабог»	55
Пахарєва Т. А.	Літературна генеалогія «негероїчного героя» антивоєнних фільмів Ч. Чапліна («На плече!», «Великий диктатор»)	57
Пацан В. О. (Євлогій, архієпископ Новомосковський)	Коди перекладацької реконструкції новозавітної концептосфери особистісного буття у Женевській Біблії та Єпископській Біблії	59
Пічугіна Т. Є.	Гендерний код опери Р. Штрауса / Г. фон Гофмансталя «Кавалер Троянди»	61
Потніцева Т. М.	Джон Холден – Холден Колфілд (Кіплінг–Селінджер): логіка породження смислу	64
Прокопець М. С.	Дискусійні аспекти вивчення «культурної пам'яті»	66
Ramazan F. J.	Language codes of Agatha Christie's idiosyncrasy in detective fiction	68
Савич О. В.	Роман «Тераса в Римі» П. Кіньяра як взірць конвергенції літератури та піктурального мистецтва	71
Senchuk I. A.	Spatial Markers of Cultural Hybridity in Zadie Smith's Novel "White Teeth"	74
Стороха Б. В.	Аспекти (не)придатності поезії Готтфріда Бенна для перекладу	76
Suima I. P.	Expressive means of emotionality, emotiveness and expressiveness on the material of literary texts	78
Тарасенко К. В.	Романістика Генрі Робертса крізь призму аксіології	81
Тасмасис О. О.	Історична динаміка рецепції літератури злочину	82
Тупахіна О. В.	«Закрут гвинта» Генрі Джеймса у дзеркалі критичної рецепції: онтологічний вимір	85
Федоряка Л. Д.	Трансформація легенди про Геро і Леандра у творі «Пісна їжа»: від романтики К. Марло до бурлеску Т. Неша	87
Хуторна Г. П.	Дослідження інтерсеміотичних моделей перекладу з англійської мови українською на матеріалі екранізованого літературного твору	92
Jugan N.	Genre transformationen im deutschen postmodernen Drama	93

Наукове видання

Мова видання: українська, англійська, німецька

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської наукової конференції

«Література як семіотичний ресурс культури»

(XX Філологічні читання пам'яті Н. С. Шрейдер)

(Дніпро, 2–3 лютого 2023 р.)